

LANDSANTIKVARIENS I UPPSALA LÄN ÄMBETSBE- RÄTTELSE FÖR 1975

Verksamhetsområde, personal

Verksamhetsområde: Uppsala län

Fast anställda antikvarier med Upplands fornminnesförening som huvudman

Landsantikvarie: Ola Ehn

Antikvarie och landsantikvariens ställföreträdare: Anna-Märta Berg

Övriga antikvarier: Lars Gezelius

Karin Wretin (hembygdskonsulterande verksamhet)

Extra personal

För arkeologiska undersökningar och antikvarisk kontroll har fil. kand. Ann Segerberg anlitats.

För bebyggelseinventeringar i Uppsala och Tierps kommuner har fil.kand. Göran Wallner varit anställd (7.4–22.8). För liknande inventeringar i Älvkarleby kommun har arkitekt Kerstin Hjulström varit anställd (8–11.7 och 11.8–17.10).

Från riksantikvarieämbetets vapenfridetalj har landsantikvarien som extra arbetskraft tilldelats Mats Karlsson under tiden 15.11.1974–15.5.1975.

Arkeologiska undersökningar

Torslunda, Tierps socken. I anslutning till antikvarisk kontroll (riksantikvarieämbetets förordnande 27.7.1974) vid schaktningar för vatten- och avloppsledning Tierps kyrkby-Tierps köping har arkeologisk undersökning utförts inom en yta av 1,5×12 m mittför Torslunda gård. Undersökningen utfördes på uppdrag av landsantikvarien av fil.kand. Ann Segerberg, Uppsala, under tiden 1–10 maj 1975 och bekostades av Tierps kommun. 1975 års undersökning har givit ett rikt fyndmaterial av samma karaktär som det från tidigare undersökningar av den intressanta stenåldersboplat- sen i Torslunda. Särskilt viktigt är att flera kolprover insamlats för C 14-analyser. Störst intresse bland föremålsfynden förtjänar en s. k. leridol. Ett fragment av en sådan har tidigare hittats vid 1934 års undersökning och vittnar om förbindelser österut med Åland, Finland etc. Krukskärvor, ornerade med tandstämpel, pinn- och gropintryck, brända och obrända ben, ett redskap av flinta, tillverkat av ett fragment av ett större slipat föremål, troligen en tunnackig yxa påträffades samt rester av ett par stolphål samt enstensatt härd. Fynden bekräftar tidigare antaganden om att Torslunda-boplaten härrör från mitten av yngre stenålder, ca 2500–2000 f. Kr.

Vid den antikvariska kontrollen i maj 1975 av schaktningarna för vatten- och avloppsledning Tierps kyrkby-Tierps köping påträffades mittför Torslunda gård intressanta boplatsslämningar från yngre stenålder, 2500–2000 f. Kr. Foto Ann Segerberg.

Tibble, Björklinge socken. Sedan till landsantikvarien rapporterats att kollager påträffats vid schaktning för ledningsdragnin till Sandvikens bad vid Långsjön har på Uppsala kommuns bekostnad en efterundersökning utförts. Inom en yta av ca 15 m² påträffades ett flertal härदार eller sotgropar och mängder av eldsprängd sten. En fint arbetad lansettformig flintpilspets, några små krukskärvor samt enstaka brända djurben hör även till fynden. I anslutning till nyssnämnda undersökning iaktogs kollager vid väggkanten strax innan avtagsvägen ned mot Sandvikens bad. Kollagret hade framkommit vid breddning av vägen. Vid efterundersökningen, som bekostades av vägförvaltningen i Uppsala län, framkom två härदार. De båda boplatssområdena är belägna i närheten av den kända gropkeramiska boplatsten i Tibble. Av höjden över havet att döma, ca 30 m, torde de under våren 1975 gjorda boplatssynden dock vara något yngre än tidigare påträffade boplatsslämningar. De bör kunna

dateras till slutet av yngre stenålder eller början av bronsåldern, ca 1800–1300 f. Kr. Undersökningen har på uppdrag av landsantikvarien utförts av fil.kand. Ann Segerberg, Uppsala.

Fornminnesärenden

På grund av den i Uppsala län rika förekomsten av fasta fornlämningar, skyddade enligt lagen den 12 juni 1942 om fornminnen, har ett betydande antal ärenden granskats ur fornminnessynpunkt och yttranden, i regel efter besiktning på platsen, avgivits till riksantikvarieämbetet och andra instanser, såsom länsstyrelsen, vägförvaltningen, fastighetsbildningsmyndigheten, byggnadsnämnder etc. Dessa ärenden har uppdelats enligt följande.

Vägärenden: Väg 700 Björklinge-Vattholma, delen bro över Vendelsån vid Järsta, Tensta sn, väg 555 Värsta-Skokloster, delen vid Häggeby kyrka, ombyggnad av väg 717, delen förbi Åkerby, Österlövsta sn, skogsbilväg i Saringe, Tuna sn, enskild körväg fram till väg 1079 i Söderby, Knutby sn, samt tillfarter och bro vid Östa, Ärentuna sn.

Grus- och matjordstäktsärenden: Grustäcker på fastigheterna Skadevi 1:1 och Eknäs 1:1, Häggeby sn, Gränby 3:5, Björklinge sn, Gräsö 1:20, Gräsö sn, Fjuckby 10:1, Ärentuna sn samt Gamla Uppsala 21:44. Matjordstäcker på fastigheterna Björhammar 1:3, Kunsta 1:2 m. fl., Lena sn, Svind 7:1, Hacksta sn, Rosendal 1:1, Stenby 1:2 m. fl., Husby-Långhundra sn, Söderby 12:1 samt Berget, Almunge sn, Sandvika 4:8, Hargs sn, Lydinge 1:7, Stavby sn, Åsby 1:21, Tensta sn, Häcklige 2:2, Tuna sn, Haglösa 1:1, Films sn, Harvik 4:8, Gryttjom 2:3, Dannemora sn, Stenringen 1:1, Morkarla sn, Hässelbol 1:1, Rasbokils* sn, Dalmyren 1:2, Tierps sn samt Exarby 4:3 m. fl., Vendels sn.

Avstyckningsärenden: Gamla Uppsala 21:52 och Gustebo, Gamla Uppsala sn, Lund 1:2, Björklinge sn, Focksta 7:1, Uppsala-Näs sn, Årsta 11:14 och 11:194, Vaksala sn, Ullstämman 2:2, Litslena sn, Ösby 3:1, Encby 1:8 och Norrby 1:12, Almunge sn, Vaxmyra 8:1 och Storvreta 47:277, Ärentuna sn, Öster-Edinge 4:30, Tuna sn, Prästgården 1:1, 1:3, 1:4, Altomt och Travenberg 1:1, Tensta sn, Söderharg 1:1 och Löhammar 1:2, Hargs sn, Visteby 5:8, 6:1, Nyvla 2:2, Grän 1:25 och Västersta 2:2, Rasbo sn, Starbo 2:33, Bondkyrko sn, Ekeby 2:1, Lena sn, Nåstuna 7:1, Vänge sn, Bärby 2:1, Ramsta sn, Brunnby 3:7, Skuttunge sn, Tibble skola och Ingvasta 4:8, Rasbokils sn, Ängby 1:13, Knivsta sn, Äs 1:1 och Snipan 1:1, Härnevi sn, samt Brunna 3:1, Hagby sn.

Byggnadslövsärenden: Gräna 2:2, Dalby sn, Ramsjö 3:1, Björklinge sn, Grän 1:23, 1:24, Skeke 3:1 och Sämjesta 2:5, Rasbo sn, Mälby 1:2, Giresta sn, Husby 6:8, Kungs-Husby sn, Rångsta 1:5 och Risby 7:3, Viksta sn, Kvek 2:3 och Torslunda 3:18, Fröslunda sn, Olunda 3:1 och Högby 7:7, Lagga sn, Skoby 26:1 och Drälinge 1:2, Alunda sn, Danmarksby 1:3, Danmarks sn, Bösslinge och Klista 1:2, Börje sn, Torsätra 2:2, Hagby sn, Dorkarby 5:3, Tolfsta sn, Fjuckby 3:2 och Stenlunda 1:1,

Ärentuna sn, Vrå 1:50, Knivsta sn, Klockarebord 2:1, Västeråkers sn, Gryta 1:2, 2:5 och 3:2, Kulla sn, Vattholma 5:9, Lena sn, Löt 1:21, Almunge sn, Husby 19:9, Vendels sn, Pollista 1:3, Övergrans sn, Härkeberga kyrkby, Hällby 4:3, Litslena sn, Ellsta 3:6, Knutby sn, Bemersberg, Skuttunge sn, Almby 1:2-4 och Väsby 1:6, Vänge sn samt Jorn 1:4, Ekeby sn.

Ledningsdragningar: fjärrkabeln Stockholm-Göteborg III, delen Stockholm-Västerås, landskabeln Enköping-Backbrunna, delen Långtora-Backbrunna med grenkablarna till Härnevi, Torstuna och Brunnsta, högspänningsledning Åkerby-Granbacken, Börje sn, 70 kV kraftledning Bredåker-Bemersberg, Gamla Uppsala, 20 kV kraftledning från Hargshamn till Söderharg, Hargs sn, 20 kV kraftledning sydväst om Stynsberg, Tierps sn, 10 kV kraftledning vid Älvgärde, Rasbo sn, matarkabel 10 kV inom Storvreta tätort, kraftledning från Annedal till Sjolunda, Tierps sn, samt flyttning av 2 st. 20 kV kraftledningar vid Ultuna-Valsåtra, Bondkyrko sn.

Övriga fornminnesärenden: nyupptäckta fornlämningar i Bälinge, Dannemora, Järlåsa, Lena, Tensta och Vassunda socknar har besiktigats och rapporterats till riksantikvarieämbetet, liksom skadegörelse på fornlämningar i Börje, Börstil, Hacksta, Lena, Knivsta, Knutby och Torstuna socknar. Uppgifter om fornlämningar har lämnats i och för upprättande av grundkartor för vissa områden i Björklinge, Järlåsa och Knivsta socknar. Flyttning av telefonstolpar invid gravfält i Snesslingeberg, Börstils sn, har övervakats och borttagande av luftledning över gravfält vid Kolje, Ärentuna sn, diskuterats på platsen. Yttranden har avgivits i fråga om Hallkveds invallningsföretag, Funbo sn, förslaget förbud mot motortrafik inom det gränslinjebestämda fornminnesområdet i Gamla Uppsala, utökning av golfbana vid Hämö, Läby sn, återställning av Sandviksåsen med dess fornborg, Hägeby sn, samt framtida vård av fornminnesområdet vid Hågahögen, Bondkyrko sn. Milstolpe vid Alunda kyrka har dokumenterats före flyttning. Slutförda återställningsarbeten efter skador på gravhög i Gnista, Danmarks sn, och gravfält i Skuttunge sn har besiktigats. Inför förestående markvårdsarbeten av gravfält i Fullerö backar, Gamla Uppsala sn, har en kompletterande kartering utförts i samarbete med riksantikvarieämbetet. I samband med kabeldragning intill fornlämning inom Vattholma bruk har antikvarisk kontroll skett.

Fornvårdsobjekt: markvårdsarbeten har fortsatt inom närmare 50-talet fornminnesområden som ingår i landsantikvariens förteckning över fornvårdsobjekt i Uppsala län. Arbetet, som omfattat gallring och röjning, markstäddning vår och höst, slätter m. m. i enlighet med av riksantikvarieämbetet upprättade vårdprogram, har utförts med AMS-medel genom skogsvårdsstyrelsens försorg och under landsantikvariens överinsende. Vid varje fornvårdsobjekt finns textskyltar uppsatta. Som nya objekt har föreslagits fornborgen, Kuttersberget, Simtuna sn, två större gravfält i Happsta, Alunda sn, och i Storvreta, Lena sn, samt trefaldighetskällan vid Husby, Svinnegarns sn. Råd och anvisningar har lämnats för markvårdsarbeten på fornlämningslokaler inom Uppsala och Enköpings kommuner, vilka arbeten utföres av respektive kommuners fritidsförvaltningar.

Planärenden

Landsantikvarien och antikvarie Berg har genom underhandssamråd med olika myndigheter på läns- och kommunplanet deltagit i handläggningen av ett flertal planärenden av skilda slag, där såväl fornminnes- och byggnadsminnesintressen som allmänna kulturhistoriska miljöintressen berörts. Yttranden har avgivits i följande planärenden.

Förslag till dispositionsplaner för Sävjaområdet, Danmarks sn, och Ekeby-Flogsta, Bondkyrko sn, kommunalplaner för Järlåsa tätort, Järlåsa sn, och Brunna tätort, Vänge sn, stadsplaner för Tallbacksområdet inom Knivsta tätort, Knivsta sn, södra delen av Bergvreten, Enköping, samt för stora Salutorget, Tierps köping. Byggnadsplaner för Edvalla samhälle, Edvalla 4:4, Prästgården 1:7 m. fl., Hållnäs sn, Skörby, Kalmar sn, Fullerö 23:3 och del av Störvreta 47:277, Ärentuna sn, Lövsta 1:3 m. fl., Almunge sn, Årby 3:1, Ärentuna sn, Åsby 30:1 i Skyttorp, Tensta sn, Vattholma 5:1 och Lenaberg 3:1, Lena sn, Marma 1:2 m. fl. Alunda sn, samt Jörsön 3:1 m. fl., Söderfors sn.

Byggnadsvårdsärenden

Kyrkorestaureringar m.m.: Landsantikvarien har varit av riksantikvarieämbetet förordnad kulturhistorisk kontrollant vid de yttre restaureringarna av Danmarks och Tierps kyrkor samt vid de från föregående år fortsatta restaureringarna av Skogstibble och Vendels kyrkor och Vårfrukyrkan i Enköping. Viss kulturhistorisk kontroll har utövats vid den fortsatta restaureringen av Uppsala domkyrka. Vidare har landsantikvarien varit representerad vid färgsättning av Tegelsmora kyrkas klockstapel och vid placering av åskledare på Trefaldighetskyrkan i Uppsala.

I samband med de yttre renoveringsarbetena å tornet till Danmarks kyrka har en uppmätning utförts av fasaderna. I Tierps kyrka har fästpunkter för nya dragstag i västligaste travén utsatts, och fotografering av dekoren har skett före arbetenas påbörjande. I samband med yttre renovering av kyrkan har sydportalen till det numera försvunna vapenhuset lokaliserats samt spår av en eventuell port på norra sidan konstaterats. Vid Vendels kyrka har fortsatt uppmätning skett av fasaderna med blinderingar på södra stigluckan samt av en igensatt port i stigluckans inre, östra vägg.

I samband med restaureringen av Uppsala domkyrka har riksantikvarieämbetet utfört dokumentation inom f. d. silverkammaren, f. d. skrudkammaren, biblioteket, sakristian och utrymmet ovanför denna. Riksantikvarieämbetet har även utfört arkeologiska undersökningar under korgolvet, kontrollerat schaktdragningar kring kyrkan för åskledare samt omläggning av västra trappan upp till domkyrkoplatån. På den senare platsen påträffades delar av en tidigare okänd medeltida tegelbyggnad. Under dessa arbeten inom och utom kyrkan har tre runstenar påträffats. En var kluven av ledningsdragnings från sekelskiftet. Hälften låg som fundament till väggpelaren mellan Sturekoret och Jagelonska koret, medan den andra halvan

låg lös i fyllningen under golvet. Stenen, som är känd sedan 1600-talet, är huggen av ristaren Ingulf. De båda andra stenarna påträffades under Vasakorets yttre strävpelare på den sydöstra sidan. Ristare här är Likbjörn resp. Öpir. Samtliga tre stenar har numera rests på domkyrkoplatån mellan kyrkan och Skytteanum. Samtidigt flyttades hit även de fyra runstenar som 1866 uttogs ur domkyrkans yttre grund och då restes på kyrkans norra sida.

Landsantikvarien har svarat för uppmätning och fotografering av den s. k. Eriksstenen i Gamla Uppsala kyrkas långhus med anledning av stenens förestående flyttning.

Yttranden, oftast föregångna av besiktningar och samråd på platsen med berörda parter, har avgivits till riksantikvarieämbetet över förslag till inre restaurering av Vänge kyrka, förslag till restaurering av målningarna i Ekeby kyrka, förslag till ny orgel i Lagga kyrka, förslag till ny ytterdörr på Yttergrans kyrka, förslag till installation av toalett i Skuttunge kyrka och förslag till ändring av värmesystemet i Öregrunds kyrka samt i ärenden rörande förändringar i kyrkogårdsmurarna vid Husby Långhundra, Kalmar, Kungs-Husby och Vallby kyrkor. Yttrande till ämbetet har också avgivits beträffande markbytesavtal mellan Älvkarleby församling och Älvkarleby kommun rörande mark för utvidgning av Skutskärs kyrkogård.

Till länsstyrelsen i Uppsala har yttranden avgivits över ansökningar om bidrag till projektering av restaurering av Enköpings-Näs, Vendels och Vänge kyrkor samt till projektering av nytt församlingshem vid Bälinge kyrka. Till berörda kyrkoråd har yttranden avgivits angående nya räcken på Breds kyrka, anläggande av urnlund på kyrkogården i Dannemora och restaurering av orgeln i Kungs-Husby kyrka.

Ett flertal underhandssamråd har skett rörande ytterligare planerade åtgärder på och i olika kyrkor samt på kyrkogårdar. Till de objekt som dessa samråd har gällt, hör bl. a. Börstils, Hagby, Hjalsta och Skutskärs kyrkor.

Byggnadsvårdsärenden inom Uppsala stad: Landsantikvarien har lämnat råd och anvisningar vid restaureringarna av fastigheten Östra Ågatan 65 i kv. Gudrun, gårdsflygeln vid Skytteanum i kv. Bomen, f. d. anatomiska institutionen m. fl. byggnader i kv. Munken och gamla lägerhyddan inom S 1:s kasernområde. I samband med arbetena på Skytteanums gårdsflygel har dokumentation av de ursprungliga timmerfasaderna under putsen utförts samt äldre putsavfärgningar registrerats.

Inför rivning har dokumenterande fotografering utförts inom kv. Sigurd nr 5–6. Här har dessutom påträffats ritningar och räkenskaper från inom fastigheten verkssamma firmor, brädgård och tvättinrättning. Dessa har tillvaratagits. Räkenskaperna har överlämnats till stadsarkivet i Uppsala. Under fortsatt dokumentation inom kv. Atle nr 19 har påträffats två tapeter från 1700-talets slut i huvudbyggnadens vindsrum, varav delar tillvaratagits. Dokumentation av vissa äldre tapeter har även skett vid renovering av trapphus inom Grillska gården, kv. Munken nr 8. Inför rivningar inom Eriksdalsområdet har gatumuljörerna inom stadsdelen fotograferats.

Med anledning av förestående nybebyggelse inom kv. Rådhuset nr 4 och kv. Atle nr 19, 9 och 23 har riksantikvarieämbetet utfört byggnadsarkeologiska undersökningar.

Inför planerade restaureringsåtgärder har råd och anvisningar lämnats beträffande Akademiska sjukhusets gamla huvudbyggnad, fastigheten kv. Hjorten nr 8 och Upplands nation i kv. Studenten.

Landsantikvarien har deltagit i överläggningar med kommunala och andra myndigheter angående det framtida utnyttjandet av dels S 1:s kasern- och övningsområde, dels AKS-området (f.d. A 5:s kasernområde).

I samråd med landsantikvarien har vederbörande myndighet uppsatt skyltar på de 21 byggnadsminnesmärken som finns i staden.

Yttranden har avgivits till riksantikvarieämbetet över förslag till restaurering av respektive universitetshuset, universitetsbiblioteket Carolina Redivivas utställnings-sal, gårdsflygeln till Skytteanum i kv. Domen och Östgöta nations högtidssal samt över förslag till ny ekonomibygnad och vaktmästarebostad vid Linnéträdgården i kv. Örtedalen. Yttranden till ämbetet har också avgivits beträffande exploatering och utgrävning av fastigheter i kvarteren Atle, Kransen och Örnén.

Vidare har yttranden avgivits till byggnadsstyrelsen över förslaget till restaurering av univeristetshuset samt till länsarbetsnämnden angående ansökan om AMS-medel för upprustning av Fjellstedtska studenthemmen i kvarteren Rosenberg och Ånåben.

Byggnadsvårdsärenden inom Uppsala län i övrigt: I Österby herrgård, Films sn, har de inre restaureringsarbetena fortsatt. Landsantikvarien har här varit av riksantikvarieämbetet förordnad kulturhistorisk kontrollant liksom vid den yttre restaureringen av gårdsflyglarna vid Brunnscholms säteri i Enköpings-Näs sn. I samband med schaktning under golv i Grönsöö slott, Kungs-Husby sn, har viss dokumentation gjorts. Landsantikvarien har deltagit i val av färgsättning vid yttre renovering av flygelbyggnaden till Wiks slott, Balingsta sn.

Landsantikvarien har lämnat råd och anvisningar i samband med omfärgning av exteriörerna till Eggebyholms gård, Östuna sn, inspektorsbostaden vid Bennebols bruk, Bladåkers sn, och vissa byggnader vid bruksgatan i Leufsta bruk, Österlövsta sn. Vid Bennebols bruk har även samråd skett beträffande inredning och viss inre ombyggnad av en arbetarebostad. Detta har föranlett dokumentering av äldre interiörfärger och andra detaljer inom byggnaden. Vidare har råd och anvisningar lämnats samt utförlig dokumentation skett i samband med den från föregående år fortsatta omfattande saneringen och restaureringen av den äldre bostadsbebyggelsen inom Vattholma bruk, Lena sn.

Råd under pågående eller inför planerade restaureringar av äldre byggnader har lämnats i ett mycket stort antal fall, antingen per brev, per telefon eller vid besiktning på platsen. Bland aktuella objekt kan nämnas Noors herrgård, Knivsta sn, flygelbyggnad vid Taxhuvud, Tillinge sn, Långtora gård, Långtora sn, Hacksta gård, Enköpings-Näs sn, Valsätra gård, Bondkyrko sn, Klockarboda, Gräsö sn, östra magasinet m. fl. objekt i Gimo bruk, Skäfthammars sn, smedjan vid Hammarskogs gård, Dalby sn, gamla vårdshuset vid Örbyhus slott, Vendels sn, templet och stenbyggnad i Söderfors brukspark, Söderfors sn, Ramstalunds gård, Ramsta sn,

Under 1975 genomfördes en restaurering och modernisering av gamla huvudbyggnaden på Kvallsta säteri Östuna socken. Byggnaden, som från början var ett rödfärgat timmerhus, fick sin nuvarande gestalt i mitten av 1700-talet, sannolikt efter ritningar av arkitekten Carl Wijnblad (1705–1768). Omkr. 1745 bosatte sig Wijnblad på fädernegården Kvallsta, som han senare övertog efter styvmoders död 1759. Byggnaden överensstämmer till stora delar med en av Wijnblads kända mönsterritningar. Foto Lars Gezelius 1975.

bostadsbebyggelse i Österbybruk, Films sn, Hällby gård, Österunda sn, Vigle gård, Ärentuna sn.

I samband med ombyggnad av gamla huvudbyggnaden på Kvallsta gård, Östuna sn, har en omfattande dokumentation i ritningar och foton skett av byggnaden. Denna är ett verk av 1700-talsarkitekten Carl Wijnblad från århundradets mitt. Han var själv bosatt på gården.

Wijnblad har försett en äldre rödfärgad timmerbyggnad med ett yttre tegelskal med fasadputs. Fasaderna har fått en utformning typisk för arkitekten, men även rumsindelningen återfinns i hans mönsterritningar. Ombyggnaden innebär att vissa byggnadshistoriska detaljer och konstruktiva drag kommer att avlägsnas, varför en minutiös dokumentation varit nödvändig.

Inför planerad rivning av den s. k. maskingruvlaven vid Dannemora gruvor har kontakt tagits med Stora Kopparbergs Bergslags AB, som åtagit sig utföra fotografering och uppmätning av laven.

Inför rivning av Wickmans kakelfabrik, kv. Smedjan, i Tierp har tidigare utförda uppmätningar och fotograferingar kompletterats med ytterligare material. Fotografering har även utförts av Vamsta missionshus i Valö sn, lادلängorna vid den gamla

Kvarteret Traktören i Enköping, fasaden mot Stortorget. Inför uppförandet av ett nytt stort affärs- och kontorshus intill Stadshotellet revs flera äldre gårdar. Bebyggelsen hade uppförts strax efter den stora stadsbranden 1799 eller senare under 1800-talet. Vid torget låg dock ett stenhus från tiden före branden och sålunda orienterat enligt den medeltida oregelbundna stadsplanen, som efter branden ersattes med den nuvarande rutnätsplanen. Den aktuella byggnaden hade genomgått en omfattande ombyggnad i slutet av 1800-talet. Foto Lars Gezelius 1975.

bygatan i Utmyrby i Boglösa sn och Högsta gästgivargård i Bälunge sn. I Utmyrby har samtidigt yttrande avgivits beträffande en av ladorna, som är i behov av restaurering.

I Enköping har uppmätning och fotografering skett av bebyggelsen inom kv. Traktören nr 1 vid Stora torget inför förestående rivning. Inom samma tomt har riksantikvarieämbetet därefter utfört en byggnadsarkologisk undersökning. Med anledning av kommande nybyggnation inom angränsande tomt, kv. Traktören nr 2, har landsantikvarien deltagit i förhandlingar om fortsatta utgrävningar.

Uppmätning och fotografering har skett av byggnadsdetaljer från utgrävningar vid Biskops-Arnö, Övergrans sn, 1971. Vid Killinge 2:3, Håtuna sn, har en äldre vattenledning av trä påträffats och dokumenterats. Fotografering har även utförts av

Den äldre träbebyggelsen i kvarteret Atle vid Kungsängsgatan i Uppsala revs efter en brand 1975. Bebyggelsen utgjorde de sista handels- och hantverksgårdarna från 1700- och 1800-talen vid denna gata. Byggnaden längst till vänster uppfördes 1782 och hade från början, liksom de flesta övriga husen, rödfärgade timmerfasader. Foto Lars Gezelius 1975.

den del av gamla vägen förbi Gryta kyrka som numera ligger i åkermark. I Skyttorp i Tensta sn har en äldre dammbyggnad vid Igelsjön besiktigats.

Yttranden har efter vederbörlig besiktning på platsen avgivits till riksantikvarieämbetet angående restaurering av gårdsflyglarna vid Brunnscholms säteri, Enköpings-Näs sn, och restaurering av templet i bruksparken i Söderfors, samt angående bidrag till restaurering av Åkerby herrgård, Västlands sn. Vidare har yttranden ingått till ämbetet angående kulturhistoriskt värdefull bebyggelse vid Dannemora gruvor, Dannemora och Films sn, samt angående förslag till texter vid riksskyltningsobjekt. Yttranden har avgivits till Statens Vattenfall över förslag till ombyggnad av dammanläggningar vid Forsmarks bruk samt till länsstyrelsen i Uppsala över förslag till om- och nybyggnad av båthus i Sikhjälma och Fågelsundet och angående försäljning av fast egendom i Bennebols bruk, Bladåkers sn.

Yttranden har avgivits till kommunal eller annan myndighet i följande ärenden: dokumentation av äldre bebyggelse och kulturlager i kv. Traktören, Enköping, kulturhistorisk värdering av uthusbyggnaden, f.d. arrestlokalerna, vid gamla Tingshuset (senare Örsundsbro Hotell), Fröslunda sn, restaurering av äldre lada i Utmyrby by, Boglösa sn, förslag till ombyggnad av Börje prästgård, förslag till om-

Kvarteret Atle nr 19, Kungsängsgatan 26, Uppsala. I samband med rivningen påträffades i ett av vindsrummen i huvudbyggnaden från 1782 en handmålade, fältindelade tapet, sannolikt från husets första byggnadstid. Foto Lars Gezelius 1975.

byggnad av Kvallsta gård, Östuna sn, samt kulturhistorisk värdering av torpet Johansbo vid Sävja, Danmarks sn, gamla kyrkskolan, Östuna sn, den gamla Uppsala-Enköpingsvägen, delen vid Läby med gamla stenvalvbron och Gustav Vasamonumentet, Läby sn, och bebyggelsen vid Vallskoga gård, Tolfta sn.

Yttranden har avgivits eller samråd har skett beträffande avstyckningar inom det gamla brukningscentrat i Uddnäs 1:1, Almunge sn, Bennebols bruk, Bladåkers sn, och Tobo bruk, Tegelsmora sn.

Landsantikvariern har deltagit vid handläggningen inom länsstyrelsen av ett stort antal dispensärenden, gällande främst planerade åtgärder inom områden med skyddsförordnanden jämlikt 86 § Byggnadslagen eller 19 § Naturvårdslagen eller både och.

Inventeringar

Under våren och sommaren utfördes under landsantikvarierns ledning kulturhistoriska bebyggelseinventeringar inom de fysiska riksobjekten Hågadalen (från Graneberg inom Bondkyrko sn och upp till Vänge kyrka), Karlsholms bruk, Västlands sn, Leufsta bruk, Österlövsta sn, Strömsbergs bruk, Tolfta sn, och Söderfors bruk, Söderfors sn. Vidare inventerades på samma sätt Älvkarleö bruk och Gårdskärs samhälle. Älvkarleby sn. Till inventeringarna hade särskilda anslag lämnats från

Under Europeiska byggnadsvårdsåret 1975 revs det mest representativa exemplet i Uppsala på funktionalismens arkitektur, nämligen Centraldispensären vid Akademiska sjukhuset. Byggnaden uppfördes 1936 enligt ritningar av Gustav Birch-Lindgren. Foto Lars Gezelius 1975.

respektive kommun. Syftet med inventeringarna har i första hand varit att lämna underlag för det pågående kommunöversiktsarbetet.

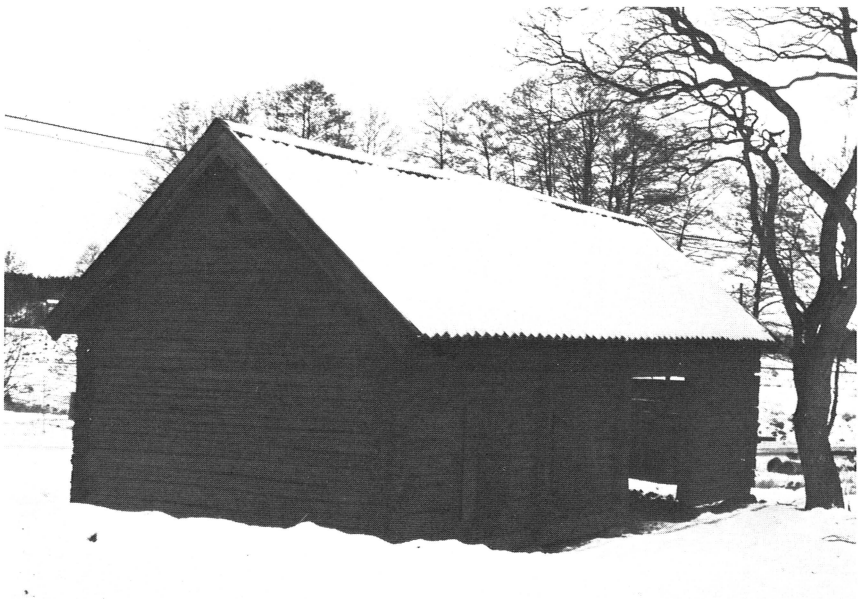
I samråd med landsantikvarien har två inventeringar påbörjats inom delar av Uppsala stad. Den ena, som utförs av antikvarie Marita Jonsson, avser bebyggelse i kvarteren Kransen och Rådhuset och den andra, som utförs av en grupp 3-betygsstuderande vid institutionen för konsvetenskap vid Uppsala universitet, avser villabebyggelsen inom Kåbo-området.

I anslutning till den utredning om Uppsalas city, som utförts av Uppsala kommuns planeringskontor, har landsantikvarien på en karta preliminärt redovisat kulturhistoriskt värdefulla byggnader och miljöer i Uppsalas stadskärna.

Skyddsförordnanden

Landsantikvarien har deltagit vid länsstyrelsens handläggning av ett antal ärenden som gällt förslag till skyddsförordnaden jämlikt 86 § Byggnadslagen och 19 § (motsv.) Naturvårdslagen.

Vid länsstyrelsens planerhet har utförts en inventering av ett 70-tal kyrkomiljöer i och för upprättande av förslag till skyddsförordnanden jämlikt Byggnadslagen och

Från hembygdsarbetet. På Kvarngården i Knivsta socken, hembygdsgård för Knivsta hembygds-gille, återuppfördes under 1975 ett portlider från Ledängen. Foto Karin Wretin 1976.

Naturvårdslagen. I inventeringsarbetet har deltagit, förutom arkitekt Kerstin Hjulström och ingenjör Mats Wiberg från planerheten, antikvarie Wretin som representant för landsantikvarien.

Fysisk riksplanering

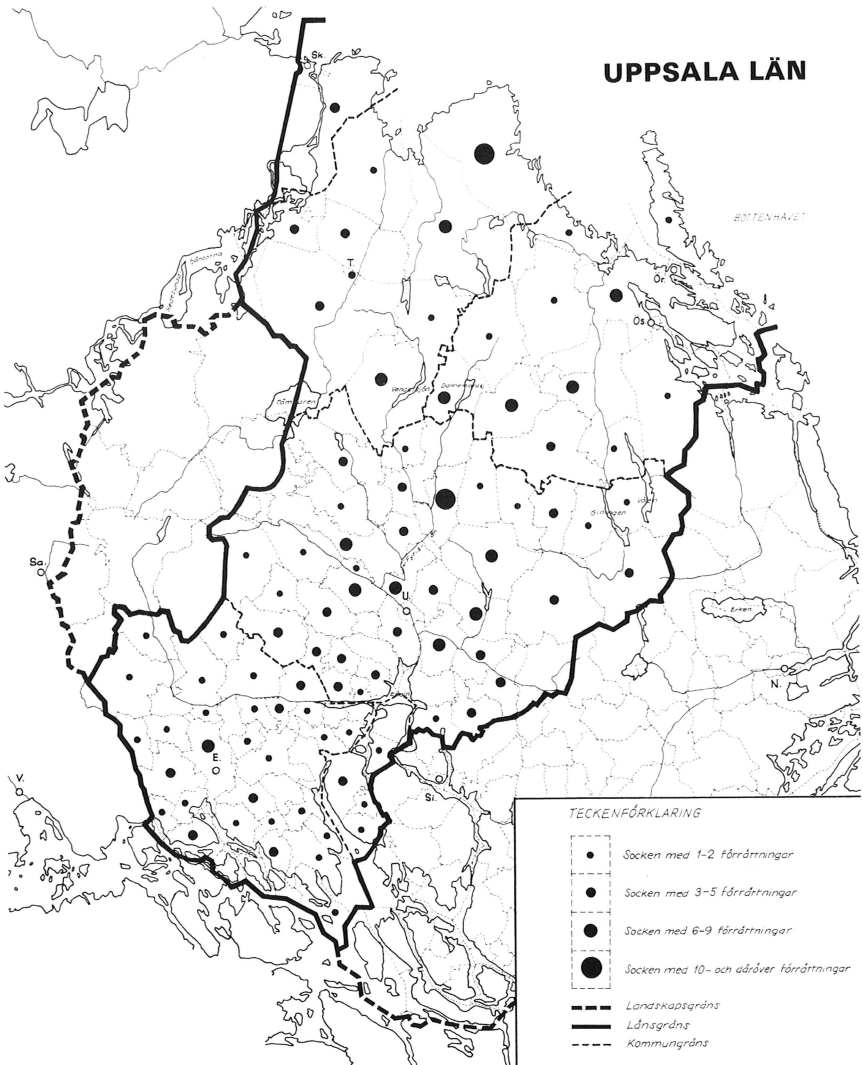
Landsantikvarien och antikvarie Berg har under året varit adjungerade i den av länsstyrelsen i Uppsala tillsatta arbetsgruppen för den fysiska riksplaneringen. Arbetet har under året främst bestått i att lämna kommunerna råd och anvisningar i det pågående kommunöversiktsarbetet. I detta arbete har landsantikvarien svarat för kontakterna med Uppsala, Tierps och Östhammars kommuner, medan antikvarie Berg svarat för kontakterna med Enköpings, Håbo och Älvkarleby kommuner.

Hembygdsföreningar och hembygdsgårdar

Under verksamhetsåret har råd och anvisningar lämnats genom antikvarie Wretin till ett flertal av hembygdsföreningarna i länet i olika frågor rörande t. ex. föreningarnas verksamhet, finansiering, underhåll av hus och föremål, utställningar m. m. Följande ärenden kan nämnas:

Björklinge hembygdsförening har fått förslag till försäkringsvärden på föreningens byggnader (för brandförsäkring) samt på föremålsbeståndet (för brand- och stöldförsäkring). Rasbo hembygds-gille har fått råd och anvisningar angående elektrifiering

UPPSALA LÄN

Karta över Uppsala län visande tjänstemännens vid Upplands förminnesförening antal förrättningar ute i länet under 1975, fördelade på socknarna. Förrättningarna inom Uppsala stadsområde har ej redovisats. Ritning Stig Sundberg.

av fotogenlampor för säkrare och mindre riskfylld användning i hembygdsgården. Under våren besöktes gammalgården i Östhammar tillsammans med representanter för Frösåkers härads hembygdsgörening. Verksamheten i stort samt de planerade evenemangen inför föreningens 50-årsjubileum 1975 diskuterades. Håbo härads

hembygdsförening har fått information och praktisk hjälp med katalogisering, märkning och uppställning av samlingarna i Fridegårdsmuseet i Övergran. Samlingarna består dels av möbler, prydnadsföremål m.m., som tillhört författaren Jan Fridegård, dels av äldre allmogeföremål utan anknytning till denne. Vänge hembygdsförening har erhållit samma typ av hjälp med sina föremålssamlingar, som förvaras och till en del förevisas allmänheten i olika byggnader i Ekeby by. Till Tegelsmora hembygdsförening har råd lämnats beträffande märkning, nykatalogisering, vård och gallring av de rikhaltiga samlingarna i hembygdsgården. Arbetet utfördes av en praktikant, fil.kand. Gudrun Eriksson, med vilken kontinuerlig kontakt hölls genom besök på platsen och per telefon. Tillsammans med representanter för Knivsta hembygdsgille har inredningen av Kvarngården, hembygdsgillet nya hembygdsgård, detaljplanerats. Under hösten 1975 återuppfördes på Kvarngårdens tomt ett portlidet från Kølängen. Portlidet har placerats på den plats där enligt äldre kartmaterial en liknande byggnad tidigare varit uppförd.

Informationsblad för hembygdsföreningarna har under verksamhetsåret utgivits i ett nummer. Detta ägnades helt Europeiska byggnadsvårdsåret 1975. För innehållet svarade fil.kand. Elisabeth Sandberg, som under första halvåret 1975 arbetade vid Upplands fornminnesförening/Upplandsmuseet med aktiviteter kring byggnadsvårdsåret.

En ny avdelning för hembygdsgårdar och hembygdsföreningar i Uppsala län och hembygdsrörelsen allmänt har tillkommit i Upplands fornminnesförenings arkiv. Detta innehåller ärenden i form av skrivelser, kartor m.m. samt fotografier och tidningsklipp.

Upplands fornminnesförenings topografiska arkiv är ordnat sockenvis. Eftersom flera hembygdsföreningar har ett verksamhetsområde som ej motsvarar socknen har tidigare ofta svårigheter uppstått vid sökning av material om olika hembygdsföreningar. Skrivelser, fotografier och tidningsklipp om varje förening har nu särskilt ur det topografiska arkivet och placerats i bokstavsordning i kapslar på annan plats i arkivlokalen.

Samarbetet med Riksförbundet för hembygdsvård (tid. Samfundet för hembygdsvård) har stärkts och utvidgats. Under vecka 26 (23 juni–27 juni) hölls således i Riksförbundets regi en kurs kallad Hembygdsgården och dess samlingar på Hampnäs folkhögskola i Själevad för hembygdsvårdare och andra intresserade från hela landet. Kursen hade i sin helhet planerats av Karin Wretin, som också fungerade som kursledare. Teori och praktik varvades med utflykter till hembygdsgårdar i trakten. Ca 25 personer deltog. Resultatet var positivt, och kursen kommer sannolikt att upprepas under 1976 på annan plats i Sverige.

Europeiska byggnadsvårdsåret 1975

Landsantikvarien ingick i den under 1974 av landshövdingen tillsatta länskommittén för Europeiska byggnadsvårdsåret 1975 samt i dess arbetsutskott. Landsantikvarien fungerade också som kontaktman mellan länskommittén och nationalkommittén.

Under året deltog landsantikvarien i debatter och med föredrag kring byggnadsvård vid ett stort antal sammankomster av skilda slag. Dessa var anordnade såväl av kommunala nämnder som av politiska och ideella organisationer.

Särskilda yttranden

Landsantikvarien har avgivit yttrande till utbildningsdepartementet angående den regionala kulturminnesvårdens och museiväsendets organisation i Uppsala län, till länsstyrelsen över Länsplanering 1974, förslag till länsprogram för Uppsala län samt till Nordiska museet över förslag till samtidsdokumentation genom föremålsinsamling vid kulturhistoriska museer.

Kurser m.m.

Landsantikvarien och övriga antikvarier har deltagit i de landsantikvariemöten som anordnats av riksantikvarieämbetet.

Landsantikvarien medverkade i kulturnämndens i Uppsala kommun kurs i november på Wiks folkhögskola kring bl. a. byggnadsvårdsfrågor.

Övriga uppgifter

Uppsala stads historiekommitté

Landsantikvarien har varit sekreterare i historiekommittén.

Bruno Liljeforsstiftelsen

Landsantikvarien har under året varit ledamot i stiftelsens styrelse.

Särskild kommitté för Ekeby by

Landsantikvarien är sedan 1973 ledamot av den kommitté som av Stiftsnämnden i Uppsala tillsats för att behandla frågor rörande Ekeby by i Vänge sn.

Projektet medeltidsstaden

Landsantikvarien ingår sedan 1974 i den av riksantikvarieämbetet tillsatta referensgruppen för projektet den svenska medeltidsstaden.

Ola Ehn

Anna-Märta Berg

